

TELEGRAFUL ROMAN.

apare Marțea, Joi și Sâmbata

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei arhidiecezane Sibiu strada Măcelarilor 45
Correspondențele sunt a se adresa la
Redacțiunea „Telegrafului Român”, strada Măcelarilor Nr. 45.
Epistolele nefrancate se refuză — Articuli nepublicați nu se înapoiază

INSERTIUNILE:

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr., rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru fie-care publicare.

Sibiu 21 Decembre 1894.

Unul dintre motivele, la cari magiarii mereu se provocă, ca să-și justifice procedura față de naționalități și în special față de noi români, este dreptul istoric. Noi am cuprins țera acosta cu sabia, și ei, poporele ce au locuit la venirea noastră pe acest pământ, ni s'au închinat, s'au supus, și istoriografia noastră ne spune, că voi români ați emigrat aici mai târziu decât noi, prin secolul al 12-lea, ca păstori, și ați fost primiți în țară, prin urmare, voi naționalitățile, ca popore supuse și în parte ca venetici, nu aveți să pretindeți drepturi în acosta țară și aveți să vă mulțumiți cu ceea-ce vă dăm noi din bunăvoință.

Așa judecă politicii și „savantii” magiari. La acosta se provocă Tibad în broșura sa politică, și dicend, că mișcarea română de aci, este fără drept istoric, deoarece românii n'au avut autonomia, ce au avut-o sasii și secuii din Ardeal. La acosta face alusiune procurorul Gozdu în vorbirea sa, la procesul „Dreptății”, exprimându-și în ton elegic părerea, că pentru poporul român ar fi mai mare glorie, dacă s'ar fi născut din revoluțiunile evului mediu.

Sunt curioși compatrioții nostri magiari cu provocarea la dreptul istoric. De o parte, așa se vede, că numai ei au prerogativa să se vorbească la acest drept. Dacă noi uzăm de el, negreșit că nu pentru scopuri politice, vin istoricii magiari și ni-l contestă. Noi nu avem dreptul să susținem, că suntem vechi locuitori în acosta țară, mai vechi ca magiarii, cu toate că sunt dovezi puternice pentru acosta. Istoricii magiari moderni, în contrarietate cu chiar cronicarii magiari, „dovedesc” că acosta nu e adevărat. Nu avem să ne punem aci în discuție cu ei fiind siguri, că adimane vor fi siliți să recunoască și ei adevărul în acosta cestiune, dovedit și recunoscut de știința europeană, pe cum au fost siliți să recunoască latinitatea noastră, de care și-au bătut joc atât de mult.

Pentru noi originea și vechimea noastră nu formază basă la câștigarea drepturilor, ce ne compet în acosta țară. Și așa credem, că în privința acosta suntem în conformitate deplină cu spiritul și ideile moderne, cari au tras dungă peste așa numite drepturi istorice. La aceste nu se provocă acum nimenea, decât câte un prințisor sau nemeș scăpat, demn de compătimire. Dar chiar și magiarii vin în contradicție cu acest pretins argument al lor. Dacă față de noi își motivează procedura cu dreptul istoric, cum de gugulesc și împărtaşesc de toate favorurile pe ovrei, cari, numai eri-alaltăieri au venit aici cu Pinkel-ul în spate? Pentru ce nu se provocă și față de ei la dreptul istoric? Pentru că aceștia, la dorința șovinismului, să magiariséză? Aci e buba, după cum dice românul, dar noi nu putem urma pe ovrei nici în privința acosta. Drepturile, ce le pretindem, le pretindem pe baza jertfelor de bani și de sânge, ce le dăm statului.

Revista politică.

Intrégă presa se ocupă cu situațiunea europeană și constată, că în decursul anului trecut căl. n. deși au obvenit multe incidente deprimătoare, care ar fi putut aprinde fitilul războiului, totuși politica înțeleptă a puterilor europene a ocolit orice evenimente, care ar fi putut aprinde flacăra războiului. Pacea s'a consolidat în decursul anului trecut și ca garanță a menținerii ei este alianța triplă, ale cărei legături s'au consolidat. Raporturile puterilor s'au îmbunătățit reciproc și la acosta a contribuit în mare parte și politica și raporturile caselor domnitoare.

Nu însă tot așa se prezintă situațiunea în diferitele state, unde parte șovinismul, parte socialismul se frământă a ajunge la valoare cât mai mare. La acestea se mai adaugă și luptele de partid, care în multe state se pörtă cu o ură neînfrântă.

După scirile, ce sosesc din Budapesta Maj. Sa era să sosescă acolo în 3 sau 4 l. c. pentru a da o soluțiune deplină situațiunii încurcate, la care a dus țera șovinismul magiar, liberalismul fals și cultul lui Kossuth. Foile, care tot mai fac serviciu guvernului se încercă a demonstra, că astăzi numai partidul liberal poate conduce naia țerei, că acest partid e cel mai puternic și că numai principiile lui se pot valora. O fusiune ar fi cel mai mare desastru pentru țară, căci ea n'ar aduce decât numai incurcări.

Indrăsnela foilor este așa de mare, încât cutéză a afirma, că chiar și ambii „metropoliți” gr. or. care au fost primiți în audiență ar fi spus, că introducerea căsătoriei civile n'ar întimpiina greutăți și că chiar și preoții își pot încheia întâi căsătoria înaintea autorităților civile, însă cea mai temeinică îngiere o au numai la desfacerea căsătoriilor etc.

Acosta este o espunere calumniătoare. Prin de aceste foile magiare vreau să prepare opiua publică, să o facă vehementă pentru a fi în stare să facă demonstrațiuni la cas, că falsul liberalism ar căde în noroiul păcatelor sale.

„Neue Freie Presse” ocupându se cu situațiunea, după ce arată, că terenul pentru reformele sancționate era deja pregătit pe timpul ministeriului contelui Iuliu Szapáry, și după ce spun, că ministerul Wekerle n'a făcut de cât a dus la îndeplinire ceea-ce s'a început sub antecesorul seu, s'îrșesce prin a apotheosa la adresa liberalismului. Liberalismul a pornit în Ungaria dela anul 1840 și n'a fost întrerupt de cât prin absolutism, în anul 1867 éráși a ajuns în drepturile sale, érá triumful cel mai mare la sêrbat când Majestatea Sa a sancționat legile politice-bisericesci. E greu, ca cineva să credă, că după ce atât de mult s'a ajuns prin liberalism, el are într'o bună diminiță să dispară. Din motivul acesta o schimbare bruscă a actualului sistem e puțin probabilă, ceea-ce însă se va întâmpla, va fi că liberalismul va mai merge un timp ore care în frunte și în urmă va tre-

bui să facă loc altor idei și altor macsime. Dacă cineva va îndrăzni să caese liberalismul cu totul, acosta numai viitorul o pôte ști. E drept, că spiritul autoritar crește zilnic în Europa, și tocmai acosta dovedesce, că sunt mulți conjurați în contra liberalismului.

In cercurile politice se fac multe combinațiuni cu formarea noului cabinet. Ca următori ai lui Wekerle se numesc: Desider Bánffy, Koloman Széll, Iosif Szlávy, contele Iuliu Szapáry și ministrul comun de finanțe Benjamin Kállay.

„Köln. Ztg.” face asupra lor următoarele espresii: Cel mai însemnat dintre acestia este fără îndoială Bánffy, cunoscut în deajuns pentru brutalitățile sale decând era comite suprem al comitatului Bistrița-Năsăud. Cu mult mai apt pentru postul de ministru președinte ar fi Koloman Széll, care însă abia va abdice de splendidul său post ce ocupă ca președinte al băncii hipotecare și al celei magiare de schimb și escompt.

Un simpatic ministru-președinte atât coronei cât și țerii ar fi președintele casei magnaților Iosif Szlávy. Pentru dînsul însă formarea unui cabinet ar fi o mare jertfă și numai patriotismul său l'ar pute îndupleca să se mai pună încă o dată în fruntea afacerilor.

Contele Iuliu Szapáry ar primi bucuros formarea unui cabinet chiar și din motivul, ca să-și răsbune cădere sa ultimă. Cu dînsul disidenții éráși se vor reîntorce în sinul clubului liberal, dînsul ar fi gata să facă o fusiune cu partidul național. E esclusă însă posibilitatea, ca dînsul să se țină mult timp la putere.

Acoste patru personalități vor veni în combinațiune dacă corona nu urmăresce schimbarea actualului sistem. Dacă însă s'ar păre de potrivit timpul pentru formarea altor relațiuni de partid, atunci omul cel mai potrivit va fi contele Khuen-Héderváry. Acosta a și fost imprejurarea, de ce la ultima criză liberalii s'au temut atât de mult de dînsul. În timpul din urmă partidul liberal s'a familiarizat cu dînsul, socotind, că numai el va pute forma un ministeriu mai durabil. Pôte că timpul lui Khuen-Héderváry încă n'a sosit, că dînsul va sosi, acosta e mai pre sus de orice îndoială.

Pôte une-ori cu mai mult succes și cu mai multă vață s'ar pute croi calea pentru o schimbare totală a sistemului venind la putere ministrul comun de finanțe, Benjamin Kállay, și tocmai din pricina acosta numele său se cetesce mai totdeauna când e o criză în țară. Se crede însă, că neînțelegerile ce ar esista între dînsul și contele Kálnoky, ar forma o greutate pentru formarea unui cabinet. Privirea sa senină și priceperea sa adâncă pentru nevoile monarhiei l'ar face fără îndoială de cel mai capabil nr mătoriu al lui Wekerle.

In ședința de Vineri a sobraniei bulgare, care a durat până la 5 ore diminiță deputatul Desov interpeléză pe ministrul-president Stoilov, că ce

a întreprins guvernul pentru esecutarea concludului sobraniei, ca pe cociugul decedatului țar Alecsandru III să se depună în numele poporului bulgar o cunună de aur; întrébă apoi. că ce împuterniciri a dat ministrului Velicov guvernul, ca să între în coatingere cu consul rusesc dela Constantinopol Nelidov și ce rezultate a avut convorbirea cu acesta? In fine cere deslușiri, că ce intenționéză guvernul a face pentru împăcarea cu Rusia? In decursul motivării acestor interpelațiuni presidentul a îndrumat la ordine pe Desov în mai multe rînduri; în fine la eschis dela ședință. Deputații din partidul lui Radoslavov s'au grupat toți în jurul conșotului lor Desov, cercând al împedeca depărtarea lui din ședință. La acosta președintele suspinde ședința, dar' după puțin timp o redeschide érá. Să continuă desbaterea budgetară, terminând resorturile internelor și ale lucrărilor publice. La finea ședinței sobrania voteză amnestia generală, dela care însă sunt eschisi acei ministri, cari începând cu anul 1883 sub durat oficiului lor au comis fapte ilegale, apoi toți criminalii ordinari, și în fine acei oficeri superiori, cari au fost complici la detronarea lui Alecsandru Battenberg în 8/21 August 1886. De favorurile amnestiei se bucură deci și Zancov și Caravelov.

Procesul de presă al „Dreptății”.

(Urmare.)

Nu se ține de noi să discutăm la locul acesta asupra acestor cestiuni. — Trebuie să mai declar, că nu am intențiune să clarific obiectul acuzei din punct de vedere politic.

Aci obiectul cestiunii este, vinovat e ori nu acusatul pentru delictul de agitațiune în contra naționalității, în contra constituțiunii și în contra autorităților.

Acusatul a afirmat, și acosta a voit să i-o credă și cetitorii săi, că națiunea magiară despoie pe naționalitatea română de religiuinea și de limba sa națională.

Să rămănem deocamdată la cestiunea bisericeii, deoarece voesc să arăt, că fără de puterea statului magiar aci nici vorbă n'ar pute să fie în țara acosta de biserică națională română.

Când prin vécul X. și XI. poporul român, care a dus o viață nomadă de păstori a venit în Ungaria, dar mai ales în munții Ardealului în cete mai mari și mai mici cu turmele și cu ciurdele sale din Moldova, Bulgaria, Albania și în genere din Balcani, și-a adus cu sine religia gr. or., ritul religiunii sale și limba ritului și acosta limbă a fost slavă-vechia, sau precum etnografi o numesc, limbă bulgară-slavă.

Némul viguros și plin de viață s'a înmulțit, s'a lăjit și nici nu le-a venit prin minte, că în bisericile sale el nu laudă pe Dumnezeu în limba s'a română, ci în limba slavo-bulgară. Conștiința naționalității sale nu și-o avea.

Pe la jumătatea secolului al 17-lea Georgiu Rákoczy, principele Ardealului, a fost acela, care, în urma puterii sale, a dispus, ca în bisericile românilor serviciul dumnezeesc să se țină în limba română, și nu în limba slavă, și ca acosta posibil să fie, la ordinul principelui magiar G. Rákoczy I. liturgia slavă a fost tradusă în limba română și fiind-că românii nu-și aveau în limba lor

nici biblie, tot Georgiu Rákoczy I. dispune, că și biblia să fie tradusă în limba română.

Românilor însă și mai ales preoției române nu li-a convenit limba română, și ei în mai multe rânduri au protestat în contra introducerii în biserică a limbii române și au declarat, că ei susțin pe mărtaș și viată serviciul dumnezeesc în limba slavonă. Georgiu Rákoczy I. și fiul său Georgiu Rákoczy II. numai prin aplicarea forței și a întemnițării au fost în stare să introducă în bisericile române limba română în locul celei slavone.

Naționalitatea română 6 vécuri de-a rândul a folosit în ritul religiei sale limba slavonă și astfel principele magiar a silit-o să se folosescă în biserică de limba sa națională. — Acestea sunt fapte istorice cari nu se pot tăgădăui.

După sinodul ținut la Florența în vécul al 15-lea s'a pornit mișcarea pentru unirea bisericilor apusane și orientale, în Ungaria însă mișcarea aceasta s'a pornit numai în secolul al 16-lea și arhiepiscopul Kollonits a continuat-o cu succes. În Ardél Theophilus unicul episcop român a fost cel dintâiu, care subscriind pactul, a recunoscut supremația papei dela Roma și în afacerile dogmelor credinței a primit canoanele bisericii apusene.

Dar în secolul al 18-lea cei mai mulți dintre românii uniți s'au reîntors éráși la biserică gr.-or., și rămânând fără episcop pentru regularea afacerilor lor bisericești s'au alăturat la episcopul Moldovei și al României. Vecinicile atacuri ale turcilor însă și vicisitudinile timpurilor rășboinice pentru multă vreme au făcut imposibil contactul lor cu episcopii Moldovei și României. Din această cauză românii gr.-or. neuniți au ajuns un timp óre care sub supremația episcopului sêrb gr.-or. de Buda, până ce în fine împératul Iosif II înființă în vécul 18-lea la Sibiiu un episcopat român gr.-or., căruia îi dăde un salariu anual de 4000 fl.

Francisc I, regele magiar pe la 1809 îi dăde preoției române gr.-or. dreptul, ca pe calea alegerii să-i trimită trei candidați de episcopi, dintre cari pe unul îl va denumi episcop, care însă va avé să fie subordonat arhiepiscopului sêrbesc gr.-or. din Carloveș, ca sufraganeu al acestuia. — Astfel a durat situația aceasta până la anul 1868.

Din aceste fapte istorice reiese evident că românii gr.-or. în afacerile lor bisericești, au fost subordonați autocefaliei arhiepiscopului sêrbesc dela Carloveș, și că românii în afacerile lor bisericești n'au fost independenți până prin jumătatea secolului al 19-lea.

Articul de lege IX din 1868, în consonanță fiind cu spiritul art. de lege XX din 1848, care a enunțat egala îndreptățire a confesiunilor, — a despărțit biserică sêrbescă gr.-or. de cea română gr.-or. a fundat pe séma românilor gr.-or. arhiepiscopat deosebit, a enunțat autonomia bisericii românești și a creat biserică română națională particulară.

Afară de acesta episcopatul Aradului, care aparținuse hierchiei sêrbesci, a fost predat românilor și pe lângă asta s'a mai înființat și episcopatul român gr.-or. de Caransebeș.

Afacerile acestei biserici sunt conduse și regulate de 30 bărbați români din cler și de 60 români mireni.

Étă dară, că națiunea magiară, în reprezentanța puterii statului a eliberat naționalitatea română de sub supremația hierchiei sêrbesci.

Étă, puterea statului magiar pe la mijlocul secolului al 19-lea a dat românilor în loc de un episcopat trei episcopate, dintre cari unul este arhiepiscopat. — Étă, astfel persecută puterea statului magiar biserică română.

Lungi vécuri de-aréndul această bisericească națională n'a existat, secolul de-aréndul nici unui român nu i-a trecut prin minte, ca s'o ceră această, — dar îndată-ce românii au cerut această bisericească națională autonomă, legislațiunea magiară i o dăde cu prevenire și fără hesitare. Și acusatul încă mai cutéză să afirme, că națiunea magiară vrea să nimicéscă biserică română.

D'apoi asta-i recunoștința?

Înființa de vécuri a hierchiei sêrbesci naționalitatea română a simțit-o.

Preoții și învățătorii lor au primit nume sêrbesci, în scóle ei au scris cu litere cirile, cărțile lor bisericești au fost tipărite cu slove cirile; preoția a corespondat cu episcopii săi în limba sêrbescă; preoții lor au fost sfințiți prin episcopi sêrbesci, în biserici sêrbesci și în limbă sêrbescă; educațiunea preoților a fost sêrbescă, pentru-că ei învățau în seminarii sêrbesci, — și étă, fiind că puterea statului magiar i-a redat naționalității lor — abia după 20 ani, când ei abia pot sta pe picioarele proprii — vorbesc deja de asuprire și acusatul [calumniază națiunea magiară, că ea lucră la rimicirea bisericii române.

E rușine, că așa ceva să pôte dice fără a roși în față.

Să vedem acum, ce face națiunea magiară și puterea statului magiar cu limba națională română acolo, unde limba aceasta se află în légănul său și unde ea trebuință are de cea mai îngrijitoare ocrotire — în scóla poporală; în ce chip își fac datoria față de sine înșiși aici în scóla poporală conducătorii naționalității române preoția și alți nădrăgari naționaliști?

Instrucțiunea publică în scóla poporală din Ungaria o reguléză articolul de lege 38 din 1868. Paragraful 11 al acestei legi dispune următoarele: „In tóte comunele, unde locuiesc credincioșii lor, confesiunile din propria lor putere pot să susțină și se ridice institute publice de învățământ în modul precizat de propria lor reprezentanță și în raportul obicinuit de până acum, confesiunile pot și de aci încolo pretinde concursul material al credincioșilor lor: în acelea institute ele și pot alege pe învățătorii și profesorii lor; ele pot decide sa'arizare acestora; ele și pot statori obiectele de învățământ în privința sistemului didactic și metodic și pot dispune de ele pe basa dispozițiunilor §-lui 45“.

Prin urmare paragraful acestei legi liberale statorcesc autonomia învățământului poporal confesional, va să dică și autonomia instrucțiunii populare confesionale a concațiunilor nostri români. Și fiind-că afară de românii mai sunt în țéră și sêrbi și ruteni cari aparțin religiunii gr.-or. și gr. catolice voesc numai să indigitez, că în așa numitele părți ardelene ale țerii, unde se scie, că nu locuiesc nici sêrbi, nici ruteni, românii gr.-or. și gr. cat. susțin laolaltă 1610 scóle populare confesionale, rămân deci dintre tóte cele 2719 scóle populare române 1109, cari cad pe celelalte părți ale Ungariei și dintre cari cel puțin 50% încă sunt scóle confesionale.

Prin urmare naționalitatea română a eshauriat așa dicénd autonomia instrucțiunii sale populare, ce i-s'a dat prin legea de instrucțiune poporală și o și păzesce cu gelosie.

Fórte natural, că exercitarea drepturilor autonomice nu consistă numai din drepturi, ci și din datorițe, pentru-că rezultatele învățământului stau în légătură cu sistemul didactic stabilit independent, cu aplicarea învățătorilor, cu organizarea scólelor, cu alegerea cârșilor de învățământ etc.

Incumbe gravă răspundere acelor cari s'au angajat la exercitarea acestor drepturi, cu atât mai vértos, că le-a fost cu putință, conform dispozițiunilor cuprinse în partea primă a legii scólelor populare, a concrete responsabilității potestății statului susținerea scólelor și prin această a pune în sarcina comunei instrucțiunea poporală și efectul acestei instrucțiuni.

Dară naționalitatea română a luat fără de nici o reservație mentală asupra sa dimpreună cu confesiunile rom. cat. reformată, evangelică etc. responsabilitatea morală grea a instrucțiunii populare; se alipesce de aceea cu tótă tenacitatea și gelosia, căci, precum este de comun cunoscut, ei cred, că în scólele lor confesionale își pot păzi însușirile lor de naționalitate, cred a-și susținé limba lor, cu un cuvânt ei cred că în aceste scóle își vor scuti naționalitatea.

Națiunea magiară, potestatea de stat magiară nu s'a pus în calea acestor stăruințe nici nu se pune, căci legea despre instrucțiunea poporală asigură egale drepturi pentru fie-care confesiune. Cultive credința sa, limba sa, și susțină și desvólte caracterul naționalității sale cu tótă intensivitatea de care este capace, dar apoi cu tot dreptul pretinde, că instrucțiunea poporală să aite

efect și ca aceea să stee pe nivoul pretenșiunilor culturale ale țerii.

Cu excepțiunea confesiunii române gr.-or. și gr. cat., tóte celelalte naționalități ale țerii, așadar chiar și preinși apăsășii, slovacii și sêrbi, precum și nemții cari nu sunt apăsășii, toți fără excepțiune stau pe nivoul intereselor serióse ale instrucțiunii populare.

Nu mai rezultatul instrucțiunii autonome a naționalității române arată trista proporțiune, care scade, reduce, degradéză fórte rezultatele generale ale instrucțiunii populare în Ungaria.

Inspecciónarea stabilă a instituțiunilor instrucțiunii scolare, protestatea statului o exercieză prin inspectorii reg. de scóle. E chemarea inspectorilor reg. de scóle a trimite propuneri, observări susținătorilor scólelor despre zidirile scólei, instituirea lor, rezultatul instrucțiunii, despre cóntrola frecuentării și despre vindecarea defectelor aflate.

Confesiunile rom.-cat., evangelică, reformată se străduiesc cu zel patriotic și în deplină conștiință a datorinței la sanarea defectelor; dar din contră scólele cari stau sub superioritatea confesională gr.-or. și gr.-cat. trag în cele mai multe la îndoială adevăritatea observărilor făcute din partea inspectorului reg. de scóle sau simplu le dau mai departe și se scutură de reprezentantele potestății de stat cu aceea, că óre cu ce efect a dispus în tr. ba defectelor aflate.

Superioritățile bisericești gr.-or. și gr.-cat. tractéză așa de indiferent cercările inspectorilor reg. de scóle ca și când nici n'ar fi vorba de îmbunătățirea propriilor lor scóle.

Fiind-că în această privință n'am putut aduna casuri concrete, voiu aminti unele exemple concrete din comitatul Timișului referitorii la aceea, că confesiunea română gr.-or. nu numai că nu este împedecată în desvoltsrea sa culturală, dar ea nu și împlinesc datorința sa prescrișă în lege în interesul culturii sale încă nici atunci, când o provócă la această reprezentantele guvernului, când este împintenată la îmbunătățirea cauzei scólei sale proprie confesionale sau, dacă mai place așa, de naționalitate.

Exemplele acestea ca date caracteristice, fac plausibilă icóna surprinșătoare, care ne presintă starea culturală a națiunii române care posedă tóte drepturile nestirbite ale instrucțiunii populare, față cu alte naționalități nemagiare, cari prin exercitarea drepturilor sublime, ale autonomiei au ajuns rezultate îmbucurătoare și laudabile pe terenul instrucțiunii populare. Sub naționalitățile nemagiare înțeleg pe sêrbi, croașii și slovacii, despre cari se dice, că sunt apăsășii, și pe germanii care nu simt apăsarea șovinistă.

Dar să revin mai nainte la casuri concrete:

1. In Bazoš se află 260 copii, cari sunt deobligați a cerceta scóla: pentru instrucțiunea acestora s'ar pretinde cel puțin doi învățători. Deóre-ce acolo însă se află numai o sală de învățământ și un învățătoriu, inspectorul de scóle al comitatului Timiș sub numărul 4120 dela 30 Nov. 1891 a provocat episcopatul gr.-or. român din Arad, ca să edifice încă o sală de învățământ și să aplice o învățătorie.

Episcopul din Arad sub nrul 79 din 28 Ian. 1892 a avisat pe inspectorul de scóle, că comuna bisericească gr.-or. română din Bazoš s'a declarat de învoită, ca să edifice a doua sală de învățământ și cu începutul anului scol. 1892/93 adecă în Sept. 1892 să aplice o învățătorie. Acesta însă nu s'a întemplat nici până în Decembre 1892; prin urmare comisiunea administrativă a comitatului Timiș la 18 Ian. 1893 din nou a recercat episcopatul român din Arad, ca potul al doilea de învățătoriu, despre care e vorba, cel mult până la sfârșitul lui Iuliu săl îndeplinească și sub responsabilitate cu începutul anului scol. 1893/94 adecă în Sept. 1893 să începă instrucția.

Anul scol. 1893/94 s'a început, s'a și finit, s'a început și anul scol. 1894/95, însă în Bazoš nici astăzi nu este al doilea post de învățătoriu.

Și când în anul curent inspectorul scol. reg. a făcut acolo cercetare oficiósa, în faptă a aflat în o sală de învățământ 112 scolarii până când în aceeași sală de învățământ — fiind că nu e decât de 9 metri lungă, 5 m. largă și trei m. înaltă, — n'ar

fi ertat să se petrecă mai mult de 60 de copii. (Dl protopresbiter Dr. I. Putici din Timișóra, publică în „Dreptatea“ o declarație, în care spune, că espunerile procurorului nu sunt adevérate. Red.)

2. În Topolovețul mare — care comună are scóla comună cu Topolovețul mic — sunt 170 copii obligați să cerceteze scóla. Fiind că însă acolo este numai o sală de învățământ și numai un învățătoriu, insp. scol. reg. în 1 Dec. 1891 a recercat pe episcopul gr.-or. român din Arad, ca să înființeze al doilea post de învățătoriu.

Episcopul din Arad în 24 Martiu 1892 în rescriptul său de sub nr. 1127 cu deosebită stimă despre aceea încunosciințéză inspecciónatul scolar, că comuna Topolovețul mare va înființa scóla seprată de fetițe. Într'aceea și com. adm. comitatens a făcut tot în acest sens recercare la episcopul din Arad în 11 Martiu 1892 sub nrul 1088.

Episcopul din Arad și la acesta recercare a grăbit să liniștéscă com. adm. făcând cunoscut cu rescriptul său din 7 Maiu 1892 nrul 1883, că în Topolovețul-mare se va înființa scóla de fete seprată. Deóre-ce însă scóla de fete nici chiar în 18 Ianuaru 1893 nu s'a fost înființat, com. adm. în ziua acesta sub nrul 2396 și 2405/93 de nou a recercat pe episcopul din Arad, ca să și împlinescă promisiunea, totodată a făcut propunere la ministeriul de instrucțiune publică pentru admoniarea scólei. Ministeriul ung. reg. de instr. publ. cu ordinațiune înaltă din 31 Maiu 1893 nrul 10459 a provocat pe episcopul din Arad, ca să împlinescă lipsele, și a și admoniat scóla. Pe lângă tóte aceste în Topolovețul-mare nici până astăzi al doilea post de învățătoriu nu e ocupat.

3. In Jabuca fiind scóla în o localitate dărăemată, scundă și îngustă, și fiind-că acolo nrul celor obligați de a cerceta scóla este 147, insp. reg. scol. în 24 Oct. 1891 sub nrul 1617 a recercat pe episcopul gr.-or. din Caransebeș, ca să binevoiască a dispune, pentru înființarea unei sale de învățământ și unui post de învățătoriu la scóla gr.-or. rom. din Jabuca.

Episcopul gr.-or. din Caransebeș sub nrul 3418 din 18 Decembre 1891 promite îndeplinirea lipselor, dar fiind-că acesta nici în decurs de un an nu s'a întemplat, insp. scol. reg. sub 4023 din 2 Decembre 1892 din nou a recercat pe episcopul din Caransebeș, ca să coréspundă recercării com. adm. de sub nrul 3617 și 1073/92.

Deórece însă episcopul la acesta nu răspuns, com. adm. com. tub 2181 din 2 Ianuaru 1893 l'a recercat încă odată ca să dispună cele de lipsă și totdeodată a rugat ministeriul de instrucțiune, ca să admonieze scóla.

Fiind că în Jabuca al doilea post de învățătoriu nici în Aprile 1894 nu a fost sistemist, s'au luat dispozițiuni noue în acesta direcțiune, dar tóte au rémas până aji fără nici un rezultat.

4. In Denta, cercetând insp. scol. scóla gr.-or. română s'a convins, că sala de învățământ nu e coréspunșătoare pentru cei 97 copii obligați să cerceteze scóla și că învățătoriu! nu scie limba ungrurescă, din care cauză apoi instrucțiunea limbii magiare e de tot negligată.

Adaptarea scólei e defectuósa și cu aceeași ocaziune a sequestrat o hartă a Ungariei oprită. Despre tóte acestea raportând sub 1065 din 11 Martie 1892 a recercat pe episcopul gr.-or. din Caransebeș, ca să sistemizeze un nou post de învățătoriu și la același să aplice un învățătoriu diplomat, care scie și ungruresc și ar pute să propună limba ungrurescă și în locul învățătorului, care nu cunosce limba ungrurescă; — la rugat totodată, ca să grijéscă și de delăturarea altor neajunsuri, cari obvin la scóla.

Episcopul însă nici după luni de zile nu a răspuns și așa s'a văduț necesitat, ca să urgeze sub nrul 3616 în 21 Nov. 1892.

Domnul episcop și la acesta provocare nouă nu s'a văduț îndemnat să răspundă, și așa com. adm. sub nrul 467 din 18 Ian. 1893 a fost constrinsă, ca din nou să recerce pe episcopul gr.-or. român din Caransebeș, totodată a relatat fusé și ministeriului de instrucțiune despre starea deplorabilă a scólei și a cerut admoniarea aceleia.

Asemenea și ministrul reg. ung. de instrucțiune publică a provocat în ordinațiunea

sa de sub nrul 8566 din 29 Iulie n. 1893 pe episcopul din Caransebes, ca se delature lipsele și pe baza §-ului 15 din art. XXXVIII 1868 a admoniat școala.

Cu toate acestea școala română din Dent și astăzi se află în starea ei de la 1891.

Asemenea casuri, pe cari le-ai pute reproduce, sunt nenumărate. Puterea de stat magiară nu numai că nu împedecă deci dezvoltarea culturii în școlile românești ci din contra cu toate mijlocele, ce stau la dispoziție încercă să o desvolve, durere însă fără rezultat.

Aceste patru casuri concrete pe baza principiului pars pro toto caracterizează toate școlile românești naționale respec. confessionale și probază, ca acei domni mari de gură, cari strigă din toate puterile, că românii sunt apăsați sunt cei mai mari inimi ai națiunii lor proprie.

(Va urma).

O ordinațiune.

Ministrul de interne Hieronymi și-a încheiat cariera sa de ministru cu privire la români, prin următoarea ordinațiune, dată prin comitele suprem din Sibiu, domnilor Z. Boiu, Dr. P. Cioran, D. Cunțan și Russu Șirianu, cari au fost între alții iscăliți la convocarea adunării naționale dela 28 Novembre a. c. :

Prin ordinul seu Nr. 321 res. din 16 Iunie 1894, Escelența Sa dl ministru de interne a interzis activitatea așa numitului partid național român, pentru că acesta nu are temei legal, — lucru despre care Dr. Rațiu, president al comitetului de atunci, a fost înștiințat. În adunarea română, ținută la 28 Novembre în Sibiu, cu toate acestea s'a adus hotărârea, că și împotriva ordinului de oprire amintit, partidul își va continua activitatea.

Deore-ce această hotărâre s'a adus în chip ilegal, călcându-se regulamentele în vigoare, ministrul regesc magiar cu ordinul rezervat Nr. 1488 și data 7 Decembre, *oprind de nou activitatea așa zisului partid național român*, totdeodată a binevoit să enunțe, că desconsiderațiune acestui ordin, pe baza art. I din legea XL dela 1879 o califică ca transgresiune; ori și cine ia parte la asemenea adunări, sau contribuie la convocarea astorfel de adunări, conform art. 16 al legii XL din 1879, adevă pe baza ordinului amintit, va fi pedepsit cu arest, ce poate să i-se urce până la 15 zile și amendă în bani până la suma de 100 fl.

Inștiințându-te despre cuprinsul acestui nou ordin al ministrului de interne, pentru ca să te conformezi, îți atrag totdeodată atenția și asupra eventualelor urmări, dacă vei mai continua activitatea ilegală, la care se referese ordinul menționat.

Sibiu, 28 Decembre 1894.

Thalman,
comite suprem.

Noutăți.

Congregațiunea comit. Făgăraș.

Din Făgăraș se știe, că congregațiunea extraordinară ținută la 27 Dec. n. a fost bine cercetată și din partea membrilor români, astfel că au putut majoriza cu câte un vot pe aderenții șefului comitatului.

Cel mai momentos obiect a fost alegerea de câte 5 membri în comisiunea administrativă și verificătoare în locul aceluia al căror termin a fost expirat.

Deși alegerea acestor membri a fost pusă pe după amădi și ea s'a ținut numai după 5 ore, totuși de astădată, membrii români au stat la locul lor până la fine; cu majoritate abia de câte un vot a succed comisiunilor a alege în comisiunea administrativă între cei 5 membri pe d-nii: Iuliu Dan, protopop; Vasile Stanciu, căpitan în pensiune și Vasile Rațiu, vicar; ér în comisiunea verificătoare a succed a alege pe toți 5 membri români, și adevă pe d-nii: Vasile Rațiu, Iuliu Dan, Vasile Stanciu, Nicolae Cosgarea și Dr. Andreiu Micu.

Activitatea kulturegyletului. În decursul anului 1894 averea societății de magiarizare din Cluș s'a urcat la suma de 1.137,806 fl. 39 cr. Sporul față cu anul

trecut este de 142,527 fl. 38 cr. Filialele are societatea 61; a înființat, susținut și ajutat în cursul anului trecut: 1 școlă de agricultură în stil mare, 8 școle de specialitate, 62 școle populare, 22 kışdedovuri, cari toate au fost înființate de această societate, apoi a ajutat 15 institute filantropice, a subvenționat 15 preoți, a susținut 49 biblioteci populare sistemate, a spriginit 26 reuniuni de cântări și, pe lângă acesta, a edat diferite scrieri.

* * *

† Alecs. Orescu. Sâmbătă dimineața a reșosat bătrânul rector (pensionat) al universității din București, senator, primul president al ligei culturale, Al. Orescu în etate de 77 ani. Reposatul a fost unul dintre cei mai infocați spriginitori și apărători ai cauzei noastre naționale, și sub presidența sa au ținut studenții universitari din București prima lor întrunire imponentă, în care s'a pus temeiul activității lor atât de rodnice în cestiunea națională. A fost totodată și unul dintre cei mai valoroși conducători ai partidului liberal-național, și ca atare a avut totdeauna rol însemnat în afacerile publice ale țării românești. Ca profesor a funcționat mai bine de o jumătate de secol, predând studiile matematice, și a fost și un arhitect de mare renume. Palatul universității din București este opera sa, zidită nu numai la stăruințele sale, dar și după planul făcut de dînsul. Corpul de funcționar a fost încă Duminecă transportat la cimiteriul Șerban-Vodă, ér în ziua următoare p. m. la orele 1½ s'a făcut înmormântarea religioasă. Dorința reposatului a fost, că după moarte se fie dus la cimiteriu, și încă, în mijlocul unei mulțimi de facile aprinse, — o dorință, pe care studenții universitari, și membrii clubului liberal i-au îndeplinit-o.

* * *

† Vasiliu Moldovan. Din comuna Boziaș, în comitatul Tîrnavei mici, se anunță trista știre, că venerabilul luptător dela 1848 Vasiliu Moldovan, unul dintre cei mai valoroși fruntași ai noștri, a rășosat Marți, 20 Decembre v. Cu el s'a stîns încă unul dintre acei luptători din vechia generație, al căror ideal era emanciparea, binele și fericirea poporului nostru. Vasiliu Moldovan a ocupat ca prefect în luptele dela 1848 un loc de frunte. În anii șese-deci Moldovan a funcționat ca vice-comite în districtul Cetății de baltă, ér după aceea ca șefedinte al ședriei orfanale în D.-St.-Mărtin, care post l'a ocupat până în anii trecuți, când fu pensionat. Ca funcționar, regretatul Moldovan a fost drept, harnic și conscientios, ceea-ce i-a câștigat stima și simpatia tuturor. Nici la bătrânețe, el n'a încetat de-a sta cu tot zelul posibil în serviciul națiunii sale. Lui este a se mulțumi în prima linie, că poporul român din Boziaș are ași o biserică de petră, ca rari altele, apoi școlă frumoasă etc. Românii vor păstra în scumpă amintire numele acestui bărbat.

* * *

Intre uniersitarii din Budapesta s'a pornit o viuă mișcare, să luere într'acolo, ca să se caseze § 25 din legea militară, după care voluntarii, cari nu pot depune bine esamenul de oficer, au de a servi un al doilea an. Au hotărît să trimită o deputațiune la Maiestatea Sa cu rugarea, ca să elibereze pe cei voluntari, cari de present servese al doilea an.

* * *

Avansamentul voluntarilor. Monitorul oficial al armatei publică în presă Crăciunului numirea numai a 444 oficieri în rezervă și cu toate că au depus esamenul bine, numirea a 1040 cadeți-oficieri și 944 cadeți. Până acuma aprópe în fie care an se numiau cam 2000 de oficieri în rezervă și 4—500 cadeți, și și aceștia numai din cauză, că nu puteau dovedi îndestule mijloce de subsistență. Acum de-odată s'a schimbat raportul, căci în anul acesta peste 1000 voluntari n'au putut să se bucure de portopul de aur.

Din toate acestea se vede, că armata de present este provădută cu un număr destul de considerabil de oficieri, chiar și pentru cazul unui reșbel. Deja în anul trecut s'a vădut silită administrațiunea militară a reduce numirile oficierilor în rezervă, pentru a nu ajunge acolo, unde au ajuns multe alte state, în cât tot pe 10 gregări cade un oficer. De acum înainte deci se vor numi

numai atâți oficieri în rezervă, pentru câți va fi loc în corpul oficierilor de rezervă în urma casurilor de moarte, trecere sau activare.

Astfel reese, că voluntarii unui an vor trebui să aștepte după numirea de oficieri până atunci, când toți voluntarii anilor trecuți, prevăduți pentru avansare, vor ajunge la rangul de oficieri.

* * *

Noua lege privitoare la poliția de câmp abia a intrat în vigoare și se și adeverește absoluta ei nepracticitate. În înțeleșul acestei legi, tot pentru 1000 de jugere trebuie să se aplice cel puțin un păzitoriu de câmp cu plata de 360 fl. la an. Astfel Seghedinul, care are 130,000 de jugere, ar trebui să aplie 130 păzitori de câmp, pentru care orașul ar trebui să plătescă 46.800 fl. la an. Pentru vile Seghedinului ar mai trebui aplicați încă alți 20 de păzitori, cari ar costa la an 7200 fl. Cu totul așa dară noua lege ar fi plătită din partea orașului Seghedin cu 54.800 fl. la an. Aceste cheltuieli însă nici însuși Seghedinul nu este în stare a le suporta. Ce vor face însă orașele mai mici, mai cu sémă însă satele, cari în multe părți au teritorii de câte 8—10,000 de jugere, fără de-a dispune de nici o avere comunală? Lucru firesc, că în astfel de împrejurări legea cu greu se va pute eșcuta. Din Novembre încóce toate silințele de-a pune în practică această lege au rămas fără rezultat. Așa se întâmplă, observă „Hazánk“, dacă se plantază la noi legi aduse din străinătate, fără a ține sémă de raporturile din patrie.

* * *

Ultima invențiune a lui Edison.

Diarele americane ne aduc știrea, că faimosul electrician a făcut o descoperire neînchipuită și care lasă înapoi sa cele mai admirabile invenții ale savantului.

Principiul aparatului este un mic telefon de buzunar așezat într'o cutie, care se asemănă cu cea a unui césornic obișnuit. Pe cadran se mișcă acul unei busole, care primesce și ea acțiune dela o bobină interioară.

Cu acest aparat și fără ajutorul nici unui fir se póte comunica la ori și ce distanță cu o persoană înzestrată cu un aparat identic, transmisiător și receptor în același timp.

După Edison — acesta este descoperirea sa cea mai principală — gândirea numai a unui individ aplicată cu insistența la un obiect sau altul póte produce un curent electric de o intensitate suficientă pentru a permite transmisiunea acestor gânduri. Acesta, după dînsul, este un fenomen al „simpatiei electrice“.

Savantul este foarte mândru de invențiunea sa, care, ădice el, va uimi lumea prin simplitatea ei.

* * *

Dela altariu la riguros.

La universitatea din Bern s'au însinuat zilele trecute de odată doi absolvenți ruși, bărbatul și soția sa, — decurând căsătoriți — ca să facă esamenul de doctorat în filosofie. Amândoi, atât bărbatul, cât și soția, au fost aminați în același loc, în același timp, și de aceeași profesori și au obținut diploma cu succes strălucit, depărtându-se amândoi doctori în filosofie. — Asta de sigur până acum este unicul cas în anele universității.

* * *

Invitări. Reuniunea pompierilor din Rășinari invită la „șfințirea stinaardului șey care se va șevérși în 7/19 Ianuarie 1895 (ziua de sf. Ioan) în biserică cea mare din loc. După amădi petrecere cu joc. Inceputul la 4 ore. Prețul de intrare: de persoană 50 cr., de familie 1 fl. Venitul curat este destinat în favorul reuniunii. NB. Oferte marinimóse se primesc cu mulțămită și se vor cuita pe cale ăiaristică.

— Corpul învățătoresc dela școala română gr. or. din Săliște invită la „Producțiunea școlară“ împreună cu joc ce se va ținé Marți în 27 Decembre st. v. 1894. în sala școlii din loc.

Programa:

I

„Cu respect vė salutăm, compoziție de Julius Wiest, eșcutată de elevii școlii.

2. „Stréina“, poezie de Iulian Grozeșcu, declamată de o elevă.

3. „Mórtéa vitéza“, poezie de Alecsandri, eșcutată de elevii școlii.

4. „Sentinela română“, poezie de V. Alexandri, declamațiune.

5. „Dragoș“, poezie de Alexandri declamațiune.

6. „Trageți hora“, compoziție de Al. Flechtenmacher.

II.

7. „Din povestea vorbei“, de A. Pan declamațiune.

III.

8. „Judecata dréptă“, piesă eșcutată de elevii școlii.

IV.

9. „Sărăcie lucie“, piesă populară într'un act de Iosif Lucan.

— Invitare la petrecerea cu dans, ce se va ținé în Hașfaléu după șfințirea școlii nouă edificată, în 27 Decembre 1894 st. v. în sala școlii. Înainte premerge declamarea poeziei „Coriolan“ și piesa „Cinel-Cinel“ de V. Alecsandri eșcutată de tinerimea din Hașfaléu. Scopul e înființarea unui fond într'u susținerea școlii gr.-or. române. Inceputul la 7 ore șera. Intrarea: de persoană 50 cr., de familie 1 fl. Oferte benevole se primesc cu mulțămită și se cuitéză publice.

Convocare.

Prin acesta se convocă adunarea generală ordinară a reuniunii învățătorilor rom. gr. or. din districtul Zaránd pe zilele 29 și 30 Decembre a. c. în Brad.

La această adunare sunt poftiți toți membri precum și toți sprijinitorii reuniunii.

Programa:

Ședința 1 Joi în 29 Dec. a. m.

Servițiul divin împreună cu chemarea Duchului Șfânt. După terminare se va deschide ședința prin șediul ordinar la 10 ore a. m. în locul școlii pop. din loc.

2. Constatarea membrilor preșenți;

3. Statorirea programei.

4. Presentarea de esibite, între cari și raportul general.

5. Alegerea comisiunilor.

Ședința a II în 29 Dec. la 3 ore p. m.

6. Constatarea preșenților.

7. Verificarea protocolului ședinței I.

8. Prelegere practică din Abc. de Ioan Popescu cu despărțemântul I: g „nainte de e“ séu i“ cu ton muiat de Alecsandru Florea.

9. Prelegere practică din lmba magiară cu despărțemântul III „Eșerciții de conjugare în timpurile principale“ de Nicolae Golea.

10. Alegerea vicepresidentului și eventual al altor funcționari a căror post va deveni vacant, prin alegerea acestă (de vicepreședinte).

Ședința a III Vineri în 30 Dec. la 9 ore a. m.

11. Verificarea protocolului ședinței a doua.

12. Constatarea preșenților.

13. Prelegere practică din comput cu anul al patrulea din școala „Divisiunea cu divisorul de două cifre“ de Avram Glava.

14. Discușiune asupra temei: Este esamenul de vară la școle populare un mijloc pentru de a deștepta interesul părinților față de școlă: și dacă este, cum trebuie să fie întocmit ca să coréspondă acestui scop?

Ședința a V în 30 Decembre la 2 ore p. m.

15. Verificarea protocolul ședinței a III a

16. Constatarea preșenților.

17. Raportul comisiunilor.

18. Staverirea budgetului pe 1894/5.

19. Alegerea unei comisiuni pentru verificarea protocolului acestei ședinței.

20. Includerea adunării.

Brad, la 15 Novembre 1894.

Vasiliu Dămian,
președinte.

Nr. 770

[147] 1--3

EDICT.

Maria Viscrean gr.-or. din Bundorf, protopresbiteratul Sighișorei, care de 7 ani a părăsit cu necredință pe legitimul ei bărbat Ioan Andrei...

Demetriu Moldovan, protopop.

Nr. 421 prot.

[148] 1-3

CONCURS.

Pentru ocuparea postului de capelan aprobat de venerabilul consistoriu arhiepiscopalesc la 25 Octombrie 1894 Nr. 6990 B.

Ioan Petric, protopop.

după avut-a conțelegere cu comitetul parochial, cu termin de 30 de zile dela prima publicare în „Telegraful Român“.

Emolumentele sunt jumătate din venitele sistemisate și sigure de 569 fl. v. a precum și din venitele accidentale.

Doritorii de a ocupa acest post se și trimită cererile lor concursuale isoțite de documentele cerute de legile în vigóre la subscrisul oficiu până la terminul pus.

Câmpeni, 8 Decembre, 1894. Oficiul protopr. gr. or. al Câmpenilor.

Romul Furdul, protopresbiter.

Nr. 1079/894

[149] 1-1

Publicațiune.

In sensul § 124 din procedura judecătorească în cauze matrimoniale, se aduce la cunoscința publică, că George Dogariu gr. or. din Dârstele Brașovului prin sentința consistorială din 15 Novembre a. c. Nr. 6668 B.

Brașov, în 20 Decembre 1894 Oficiul protopresb. gr. or. al Brașovului.

Ioan Petric, protopop.

Abonați „Calicul“! diar umoristic și satiric, cu multe ilustrațiuni, pe anul 1895. Prețul abonamentului: pe an e 3 fl. sau 7 franci.

Mersul trenurilor pe liniile orientale ale căii ferate de stat r. u. valabil din 1 Octobrie 1894.

Table with multiple columns showing train routes and fares. Major sections include: Budapesta - Predeal, Budapesta - Arad - Teiuș, Budapesta, gara de vest - Orșova - Verciorova, Cucerdea - Oșorheiu - Reg. săs., Sibiu - Avrigh - Făgăraș, Simeria (Piski) - Hunedóra, Brașov - Chezdi-Oșorheiu, Murăș-Ludoș - Bistrița.

Nota: Orele însemnate în stânga stațiunilor sunt a se ceti de sus în jos, cele însemnate în dreapta de jos în sus. Numerele cele grase însemnă orele de noapte.